

MEERTALIGHEID IN DE 21^e EEUW

Tussen uitdagingen en kansen

Verslag van de conferentiedag op maandag 8 april 2024 in het Parlement van de Federatie Wallonië-Brussel, georganiseerd in het kader van het Belgisch voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie.

Een initiatief van de Minister-President van de Federatie Wallonië-Brussel, in samenwerking met Wallonie-Bruxelles International (WBI) en de Algemene Delegatie Wallonië-Brussel bij de Europese Unie.

“IN VERScheidenHEID VERENIGD”

In het kader van het Belgisch voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie organiseerde de Franse Gemeenschap, in samenwerking met Wallonie-Bruxelles International (WBI) en de Algemene Delegatie Wallonië-Brussel bij de Europese Unie, een eendaagse conferentie om de door het Franse voorzitterschap geïnitieerde reflectie over meertaligheid binnen de Europese Unie voort te zetten.

Met 24 officiële talen en bijna 60 regionale talen is de Europese Unie (EU) een echt taalkundig mozaïek. Meertaligheid vormt de kern van het Europese project en maakt deel uit van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie. Europa heeft een taalbeleid dat erop gericht is om met de burgers in hun eigen taal te communiceren en tegelijkertijd het leren van andere talen te bevorderen. Het behoud van meertaligheid betekent immers niet alleen het bijdragen aan het waarborgen van de taalkundige en culturele verscheidenheid, maar ook dat de banden tussen de Europese burgers moeten worden versterkt en dat er een inclusiever, democratischer en vreedzamer Europa moet worden opgebouwd.

Maar wat is nu precies meertaligheid? In de eerste plaats betekent het dat de beheersing van de moedertaal moet worden aangemoedigd: het is in hun taal van herkomst dat mensen hun gedachten en emoties, maar ook de culturele en historische rijkdom van hun gemeenschap het meest precies en genuanceerd kunnen uitdrukken. Een taal draagt de geschiedenis, tradities en waarden van haar sprekers met zich mee.

Meertaligheid draait ook om het bevorderen van andere talen. Het leren van een andere taal opent namelijk de deur voor nieuwe perspectieven op de wereld, voor andere manieren van denken of, meer concreet, voor extra professionele kansen.

De vele facetten van meertaligheid werden verkend tijdens deze eendaagse conferentie, die rondom vier rondetafelgesprekken gestructureerd werd. In de eerste twee werd de plaats van meertaligheid in onze samenleving, onder andere in de Europese instellingen, onderzocht, waarbij de nadruk werd gelegd op de gevolgen ervan voor de democratische opbouw, de sociale cohesie en het behoud van culturele verscheidenheid. De volgende twee schetsten de uitdagingen en kansen in verband met artificiële intelligentie (AI), alsook op onderwijsbeleid om meertaligheid onder jongeren te bevorderen, in een context van toenemende mobiliteit binnen Europa. Bovendien bleek de wens om jongeren bij de discussies van de dag te betrekken uit de deelname van jonge panelleden, evenals uit de uitnodiging en de aanwezigheid in het publiek van studenten en een delegatie van de Europese School.

Deze brochure wenst een samenvatting te geven van de belangrijkste ideeën die de sprekers gedurende de dag naar voren hebben gebracht. Deze interventies zijn in complete overeenstemming met het motto van de Europese Unie: “In verscheidenheid verenigd”.

HOE KUNNEN TAALVERSCHIEDENHEID EN MEERTALIGHEID BINNEN DE EUROPESE INSTELLINGEN WORDEN BEVORDERD?

De Europese Unie bevestigt dat zij zich inzet voor de bescherming van meertaligheid en voor de mogelijkheid voor iedereen om zich uit te drukken in één van de 24 officiële talen van de EU. Het is echter duidelijk dat Engels de *lingua franca* aan het worden is binnen de instellingen, ondanks de Brexit.

In theorie beschikt de Europese Unie over alle instrumenten om echt een ruimte van meertaligheid te zijn. In de praktijk heeft het Engels echter de overhand om redenen die verband houden met de kosten van vertaling, snelheid in de context van onderhandelingen, omdat het de “gemene deler” is tussen individuen, of omdat het wordt gezien als de taal van een zekere meer opgeleide elite. Men kan zich echter afvragen wat de gevolgen zijn van deze overheersing van een taal die de moedertaal is van nog maar een zeer kleine minderheid van de Europese burgers en die slechts door een minderheid van hen wordt begrepen. Bovendien is het Engels dat in instellingen wordt gebruikt vaak slechts een functionele versie, waardoor degenen die het beoefenen niet alle nuances kunnen uitdrukken die in hun eigen taal kunnen worden aangebracht. De dominantie van het Engels brengt ook een democratisch risico met zich mee: om ervoor te zorgen dat de Europese burgers zich gehoord, betrokken en dicht bij Europa voelen, is het van essentieel belang dat er in hun eigen taal met hen wordt gecommuniceerd. Bovendien schept het gebruik van het Engels een afstand tussen de instellingen en de Europese burgers, wat de opkomst van populistische bewegingen in de lidstaten aanmoedigt. Het Europees Parlement is het enige mul-

tinational parlement ter wereld dat door middel van algemene verkiezingen wordt gekozen. Om zijn identiteit te behouden, is het zodoende belangrijk om het gebruik van alle talen van de burgers, die degenen die er zetelen hebben verkozen, te waarderen.

EEN DEUR NAAR DE WIJDE WERELD

Eerder dan het Engels te willen verbieden, moet de nadruk meer liggen op het bevorderen van een uitstekende beheersing van de moedertaal en op het leren van andere talen, en dat van jongs af aan. Omdat het leren van een andere taal de deur opent voor een andere realiteit. Het zorgt voor het verwerven van tastbare kennis, maar ook van immateriële kennis zoals een cultuur, een nieuwe manier om de wereld te begrijpen.

Het gebruik van alle officiële talen binnen de instellingen is dan ook een belangrijk aandachtspunt. Frankrijk en de Federatie Wallonië-Brussel bieden diplomaten en onderhandelaars van de Permanente Vertegenwoordigingen in Brussel daarom ook een initiatief aan om hen het leren van het Frans te vergemakkelijken, namelijk het programma “Millefeuille-Spa”, dat taalcursussen en verblijven aanbiedt. Ondanks de opkomst van AI, dat tijd uitspaart bij bepaalde vertaaltaken, is het net zo belangrijk om geaccrediteerde vertalers binnen de Europese instellingen te behouden en te vermijden om te vertrouwen op freelance vertalers, om te zorgen voor een eerlijke en genuanceerde weergave van de denkwijze van al degenen die het regelgevend kader vaststellen waarin Europeanen leven.

Tekst gebaseerd op de woorden van

- Olga Cosmidou, voormalig directeur-generaal Vertaling bij het Europees Parlement;
- Jean Quatremer, journalist en correspondent voor Libération in Brussel;
- Marcos Alonso Alonso, permanent vertegenwoordiger van Spanje bij de EU;
- Natacha Ficarelli, Adviseur Franse aanwezigheid in de Europese instellingen bij de Permanente Vertegenwoordiging van Frankrijk bij de Europese Unie;
- Luca Maicon Vinicius Bellavia, student aan de Université libre de Bruxelles.

Rondetafelgesprek gemodereerd door Geoffrey Grandjean, universiteitsprofessor en voorzitter van het Departement Politieke Wetenschappen aan de Universiteit van Luik.

Voorname aanbevelingen

- Bevorderen van het gebruik van de moedertaal;
- Behouden van menselijke middelen voor vertaling en vertolking;
- Mobiliteitsprogramma's zoals Erasmus+ ontwikkelen en blijven versterken om het leren van talen voor iedereen aantrekkelijk en toegankelijk te maken;
- Blijven hameren op de meertalige taalregeling van de door EPSO georganiseerde vergelijkende onderzoeken.

“Elke taal is de belichaming van een cultuur”

ARTIFICIËLE INTELLIGENTIE EN TAALKUNDIGE DIVERSITEIT: TUSSEN BELOFTEN EN VOORZICHTIGHEID...

De afgelopen jaren heeft AI zich sterk ontwikkeld, vooral op het gebied van taal. Of het nu is om het iets nieuws te leren of om een tekst te vertalen, is AI nu in staat om aan veel van onze behoeften te voldoen. Terwijl sommige zich verheugen van deze ontwikkeling, maken anderen zich zorgen over de risico's ervan.

De revolutie is aan de gang: generatieve AI biedt nu buitengewone perspectieven. Het is niet alleen mogelijk om "eenvoudige" taken, zoals het schrijven van een tekst, te laten uitvoeren, maar ook om afbeeldingen en andere inhoud te maken op basis van eenvoudige vragen. Het gebruik ervan wordt steeds meer een noodzaak en niet langer een luxe die aan sommigen is voorbehouden, vooral binnen bedrijven. Om op dit gegeven in te spelen heeft de EU initiatieven genomen – zoals het European Digital Infrastructure Consortium of the Language Technology Alliance (ALT-EDIC) – met als doel de schaarste aan Europese taalgegevens voor het trainen van artificiële-intelligentieoplossingen aan te pakken, maar ook om taaltechnologieën te ontwikkelen en de verspreiding ervan in het industriële netwerk te ondersteunen, met inbegrip van kleine en middelgrote ondernemingen (KMO's). Op deze manier wil ALT-EDIC het digitale concurrentievermogen bevorderen, de taaldiversiteit behouden en de culturele rijkdom van Europa beschermen.

Op taalkundig niveau is AI een geweldig hulpmiddel dat vertalen of het leren van talen vergemakkelijkt. Taalleerkrachten moeten bewuster worden gemaakt van het gebruik van deze technologieën, met behoud van een ethisch en gediversifieerd kader, om het lesgeven effectiever en aantrekkelijker te maken.

HET MENSELIJKE ELEMENT BLIJFT ESSENTIEEL

AI moet evenwel met de nodige voorzichtigheid worden gebruikt, omdat het nog steeds veel beperkingen heeft. Het heeft bijvoorbeeld de neiging om de culturele of gendervooroordelen in onze samenlevingen te versterken, omdat het alleen de gegevens gebruikt die we in het systeem injecteren.

Hetzelfde geldt voor taalkundige onrechtvaardigheden: niet alle talen zijn digitaal even goed vertegenwoordigd. Om maar een voorbeeld te geven: 90% van de online content is momenteel in het Engels. Als gevolg hiervan kan het vertalen van bepaalde termen in een specifieke taal moeilijker zijn dan andere, sommige talen ontbreken zelfs helemaal in AI-tools. Over het algemeen bestaat dus het risico van taalverarming en standaardisatie als gevolg van het toenemende gebruik van machines. Het is dus absoluut noodzakelijk om de aanwezigheid van verschillende talen opnieuw in evenwicht te brengen om zulke nadelige effecten te voorkomen.

Hoewel sommigen vrezen dat AI bepaalde jobs zal vervangen, is het belangrijk om te onthouden dat niets een mens kan vervangen. Machines hebben geen toegang tot cultuur, tot de gedachte die achter woorden schuilgaat: in die zin alleen vertalers zijn in staat om al de nuance en finesse van woorden waar te nemen en ze in hun juiste context te plaatsen. Culturele actoren gebruiken AI bijvoorbeeld reeds als een hulpmiddel om samen te werken. Het heeft veel obstakels voor creatie weggenomen, maar het zijn nog steeds mensen die de belangrijke keuzes maken.

In de context van meertaligheid is AI dus een uitstekend hulpmiddel voor eenvoudige taken, maar er is geen vervanging voor het leren van talen en culturele onderdompeling voor kwaliteitsuitwisselingen.

Tekst gebaseerd op de woorden van

- Marie-Catherine de Marneffe, onderzoekster aan het UCLouvain Centre for Natural Language Processing;
- Zoé Broisson, taalkundige en ondernemer, CEO van Flowchase;
- Philippe Gelin, hoofd meertaligheid, DG CONNECT, Europese Commissie;
- Marie du Chastel, curator en artistiek directeur van het KIKK-festival;
- Simon Copet, student aan de Universiteit van Bergen.

Rondetafelgesprek gemodereerd door Nathanaël Ackerman, directeur-generaal van de IA4Belgium-coalitie en hoofd AI bij de FOD Beleid en Ondersteuning.

Voornaamste aanbevelingen

- Implementeren van beleid en regelgeving die taalkundige en culturele diversiteit bevorderen;
- Aanmoedigen van Initiatieven om gediversifieerde en ethische Europese taaloplossingen te ontwikkelen en deze toegankelijk te maken voor alle industriële structuren, met inbegrip van KMO's;
- Bewuster maken van leerkrachten en leerlingen over het gebruik van taaltechnologieën;
- Ondersteunen van de creatieve industrie bij het gebruik van generatieve AI als samenwerkingstool.

“Artificiële intelligentie heeft geen toegang tot de échte gedachte achter woorden”

JONGEREN, DE TOEKOMST VAN TAALVERSCHIEDENHEID IN EUROPA?

In een meertalige wereld, of het nu gaat om een België dat wordt gescheiden door een taalgrens of een Europa dat bestaat uit 27 lidstaten, is het essentieel om inspanningen te leveren om elkaar over de grenzen heen te begrijpen. Om jongere generaties aan te moedigen zich op deze uitdaging voor te bereiden, heeft Europa als missie de doeltreffendheid van het taalonderwijs in onderwijsprogramma's te maximaliseren. Het kennen van verschillende Europese talen draagt bij aan de professionele en persoonlijke ontwikkeling van de jongeren van vandaag.

Meertaligheid is een tweezijdig instrument: aan de ene kant zorgt het voor samenwerking en een goede verstandhouding binnen een land, Europa of de wereld; aan de andere kant is het een cultureel instrument dat een Europese identiteit creëert en de culturele diversiteit ervan in stand houdt. Het is ook de mogelijkheid om te ontsnappen aan één enkele culturele representatie.

In de aanbeveling van de Raad van de Europese Unie van 22 mei 2019 inzake een alomvattende aanpak van het onderwijzen en leren van talen worden de lidstaten aangemoedigd om van taalonderwijs een prioriteit te maken in onderwijsprogramma's. Naast het bereiken van een perfecte beheersing van de onderwijstaal zelf, worden jongeren uitgedaagd om daarnaast ook een goed niveau te verwerven in een tweede Europese taal, evenals een conversationeel niveau in een derde Europese taal.

Ter ondersteuning heeft de Europese Unie het budget van het Erasmus+ programma bijna verdubbeld (26 miljard euro voor de periode 2021-2027) en haar doelgroep uitgebreid. Van jongs af aan tot aan hun universitaire studies en het betreden van de arbeidsmarkt kunnen jongeren van alle achtergronden deelnemen aan onderdompelingsprogramma's, zoals studeren of vrijwilli-

gerswerk in het buitenland, om zich onder te dompelen in de taal van hun keuze. Op het niveau van de Federatie Wallonië-Brussel biedt het "Bureau International Jeunesse" (BIJ) praktische en financiële steun om 18- tot 35-jarigen in staat te stellen internationale ervaringen op te doen buiten de schoolomgeving.

TAALKUNDIGE VERSCHIEDENHEID IS ONZE CULTURELE RIJKDOM

Om kwaliteitsvol onderwijs te garanderen, is het belangrijk om leerkrachten te ondersteunen door opleidingen en taalonderdompelingen aan te bieden, zowel voor hen als voor de studenten. Deze hebben tot doel het bewustzijn van het belang van mondelinge taal oefeningen en de onderdompeling van leerkrachten en leerlingen te vergroten, zelfs op het niveau van het basis- of secundair onderwijs. Internationaal of nationaal moet mobiliteit worden gefaciliteerd om deze onderdompeling mogelijk te maken. Een ander leermiddel dat doeltreffend is bij leerlingen van alle leeftijden zijn media, en in het bijzonder het kijken naar series en films in hun originele versie met ondertiteling. Door zich spelenderwijs onder te dompelen in een taal zal snel een niveau van basisbegrip worden bereikt. Dat vormt een eerste stap in het leren en kan soms zelfs al volstaan voor het gewenste gebruik van de taal.

Naast de praktische kant van meertaligheid is het ook een essentieel onderdeel van de Europese identiteit. De culturele identiteit die verweven is met elke taal of elk dialect en die deel uitmaakt van onze persoonlijke identiteit, kan alleen worden bewaard in een wereld waar interculturaliteit en meertaligheid behouden blijven. Kennis van een taal opent een deur naar de wijde wereld, en hoe meer deuren er worden geopend, hoe duidelijker we zien en hoe meer mogelijkheden er zijn voor gezonde en effectieve samenwerking over de grenzen heen.

Tekst gebaseerd op de woorden van

- Joyce Azar, journaliste bij de RTBF en hoofdredacteur van DaarDaar;
- Anna Solé Mena, beleidsmedewerker bij de Europese Commissie en expert op het gebied van meertaligheid;
- Johanna Dirlewanger-Lücke, co-voorzitter van Volt België;
- Christophe Gigaudaut, afgevaardigde voor Franstalige zaken bij het Franse ministerie van Europa en Buitenlandse Zaken;
- Alice Perna, studente aan de Universiteit van Luik.

Rondetafelgesprek gemoderd door Nicolas Willems, Directeur Communicatie bij Wallonie-Bruxelles International.

Voornaamste aanbevelingen

- Grijp elke kans aan om op jonge leeftijd talen te leren. Het gaat er niet om de taal perfect te beheersen, maar om haar te leren en te oefenen, om te durven spreken;
- Personaliseer het leren van talen. Iedereen moet de methode kunnen gebruiken die het beste bij hem of haar past (leuke activiteiten, ondertiteling of mogelijkheden die AI biedt);
- Herdenken van methoden voor het leren van talen op scholen, betere opleiding van leerkrachten en bevordering van uitwisselingen van studenten en leerkrachten over taalgrenzen heen;
- Verbeteren van de communicatie en inclusiviteit rond bestaande mogelijkheden voor jongeren, zoals Erasmus+, vrijwilligerswerk of het Europees Solidariteitskorps.

“De wens van de Europese Unie: dat elke jongere 3 talen spreekt”

MEERTALIGHEID, EEN VECTOR VAN DEMOCRATIE

Een taal is veel meer dan alleen een reeks woorden; een taal is een echte vector van waarden, ideologieën en emoties. Het is het middel om meningen te delen en bij te dragen aan het debat. Het is daarom essentieel dat elke taal in de Europese Unie kan bestaan als we een levendige en pluralistische democratie willen behouden.

Wanneer verschillende talen naast elkaar bestaan binnen een instelling, is het niet ongebruikelijk dat een van hen het overneemt. Dit is het geval met het Engels, dat de enige werktal in de EU lijkt te worden. Zodra een taal zich echter opdringt aan een taalkundig diverse bevolking, ontstaan er ongelijkheden. Degenen wiens moedertaal de dominante taal is, hebben een voordeel ten opzichte van degenen die deze taal minder vloeiend spreken. Wie Engels spreekt, heeft een streepje voor op de steeds internationaler wordende arbeidsmarkt. Bovendien wordt een dominante taal op grotere schaal geregistreerd en verspreid dan andere talen. Aangezien taal niet alleen woorden, maar ook een cultuur en zelfs een ideologie overbrengt, lijkt meertaligheid fundamenteel voor het behoud van de democratische waarden van Europa. Meertaligheid is een vector van gelijkheid in internationale betrekkingen.

OP SCHOOL EN IN HET HALFROND

Om meertaligheid aan te moedigen beschikt de EU over krachtige instrumenten, zoals het Erasmus+ programma, dat voor veel studenten een eerste stap

is naar andere talen en de Europese culturele diversiteit. Het is belangrijk om de toegang tot dit middel uit te breiden tot bredere lagen van de bevolking. Even belangrijk is het wegnemen van de belemmeringen voor de mobiliteit van leerkrachten, zodat zij hun moedertaal aan een gevarieerder publiek kunnen onderwijzen.

Meer initiatieven moeten worden aangemoedigd, van jongs af aan. Een nieuwe manier om talen op school te onderwijzen, met inbegrip van verwijzingen naar de actualiteit, het gebruik van de zevende kunst of het gebruik van nieuwe technologieën, zou de meertaligheid kunnen bevorderen. Het leren van talen moet ook buiten school plaatsvinden, bijvoorbeeld door middel van stages, schoolreizen, taaluitwisselingen of verboderingen tussen scholen.

Binnen het Europese halfmond moet ook meertaligheid worden aangemoedigd, zoals ook in het intern reglement is bepaald. Er bestaat geen twijfel over dat er naast het gebruik van talen ook meer ruimte moet worden gegeven aan Europees nieuws in de nationale media, in de verschillende nationale talen, zodat de Europese burgers zich kunnen vereenzelvigen met het gemeenschappelijke project dat de EU vertegenwoordigt. Dit is een voorwaarde voor het verdwijnen van het wantrouwen tussen burgers en hun instellingen, mede door het overvloedig gebruik van een taal die velen niet begrijpen.

“Meertaligheid bevordert gelijkheid in internationale betrekkingen.”

Tekst gebaseerd op de woorden van

- Mamadou Bamba Hanne, ambassadeur en permanent vertegenwoordiger van de OIF bij de Europese Unie;
- Dave Sinardet, universiteitsprofessor aan de VUB en de Université Saint-Louis
- Philippe Van Parijs, universiteitsprofessor aan de UCLouvain en de KU Leuven;
- Sven Gatz, Minister van Financiën, Begroting, Ambtenarenzaken en Bevordering van de Meertaligheid van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest;
- Benjamin Owen, student aan het Europacollege te Brugge.

Rondetafelgesprek gemodereerd door Stefanie Buzmanik, onderzoeksdirecteur van de Robert Schuman Stichting.

Voornaamste aanbevelingen

- Herintroduceren van de bevoegdheid voor meertaligheid binnen het mandaat van een Commissaris;
- Herbevestigen dat de instrumenten en het rechtskader dat het gebruik van talen in internationale organisaties definieert, nauwgezet worden nageleefd;
- Stimuleren van wetenschappelijke publicaties in verschillende talen;
- Aanmoedigen om te stoppen met het dubben van films en het vergemakkelijken van het uitzenden en de mobiliteit van leraren naar andere regio's en landen om een taal te onderwijzen.

CONCLUSIE

Uit deze discussies zijn heel wat lessen te leren. Een taal brengt niet alleen woorden over, maar ook ideeën en een cultuur. Met 24 officiële talen en bijna 60 regionale talen wordt de Europese Unie gekenmerkt door een taalkundige en culturele diversiteit die van essentieel belang is. Onder meer omdat het Europees publiek debat de neiging heeft exclusief in het Engels te worden doorgevoerd, ook met behulp van artificiële intelligentie. Taaldiversiteit biedt nieuwe carrièremogelijkheden, versterkt de banden tussen Europese burgers en brengt hen dichterbij het Europese project.

Laten we ook niet vergeten dat het aanmoedigen van meertaligheid in de eerste plaats het leren van de moedertaal betekent. Daarnaast moet het leren van ande-

re talen op verschillende leeftijden en op verschillende manieren worden bevorderd: onderwijs vanaf zeer jonge leeftijd, dankzij opgeleide leraren die innovatieve onderwijsmethoden gebruiken (artificiële intelligentie, onderitelde films, enz.), uitbreiding van de toegang tot het Erasmus+ programma tot meer studenten, stages in het buitenland of taalcursussen voor Europese ambtenaren.

Artificiële intelligentie biedt veelbelovende vooruitzichten, maar niets zal ooit een culturele onderdompeling of menselijk contact vervangen. Het bevorderen van het leren van talen, het ondersteunen van onderwijsinitiatieven en het aanmoedigen van taaldiversiteit zijn essentieel voor het behouden en opbouwen van een veelzijdig, democratisch en vreedzaam Europa.

Scan de QR-code voor meer informatie over het onderwerp of om toegang te krijgen tot de Duitse, Engelse, Franse en Spaanse versies van de brochure.